

Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerken

Jan JASPERS

Directeur departement onroerend kerkelijk erfgoed - CRKC

De toekomst van de Vlaamse parochiekerken op de politieke agenda

---

Vanaf 2009 vonden in Vlaanderen enkele studiedagen en conferenties plaats waarin over verschillende aspecten van de toekomst van de parochiekerken nagedacht werd. Organisatoren waren o.m. VCM, KADOC en CRKC¹. Doorheen deze studiedagen groeide het besef dat de trend die de ons omringende landen met betrekking tot de sluiting en herbesteding van parochiekerken aangezet was, zich ook in Vlaanderen/België zou aandienen en dat alle betrokken instanties zich tijdig over de problematiek zouden moeten buigen. Dit zou het beste gebeuren vanuit verschillende invalshoeken: kerkelijk gebruik, erfgoedwaarde, ruimer gebruik.

De “trigger” om de problematiek ook op de politieke agenda te brengen, was de noodkreet van een aantal burgemeesters, in hoofdzaak van landelijke gemeenten, dat de budgetten voor ondersteuning van de parochiekerken zwaar op de gemeentefinanciën begonnen te drukken. Deze bekommernis werd opgepikt door minister Bourgeois, die in de huidige Vlaamse regering belast is met zowel Binnenlands Bestuur (waaronder dus het toezicht op de erediensten) als Onroerend Erfgoed (de bescherming van monumenten en het toekennen van premies voor de restauratie van beschermde monumenten). Hij startte een informatie en dialoogronde op met vertegenwoordigers van de Kerk, de verschillende burgerlijke beleidsniveaus, enkele kerkfabrieken, Monumentenwacht, het Forum voor Erfgoedverenigingen, de Vlaamse Confederatie Bouw en leden van het Team Vlaams Bouwmeester. Het was de eerste keer dat al die actoren samenkwamen. Thema’s die aan bod kwamen, waren: bestuurskracht en financiering, beheer en (her)bestemming en ruimtelijke inpassing. De verslagen van deze besprekingen vormden de basis voor de “Conceptnota: Een Toekomst voor de Vlaamse parochiekerk” die in juni 2011 door de Vlaamse regering werd goedgekeurd².

Naast het schetsen van de algemene context (o.m. de secularisering van de samenleving en terugloop van de actieve participatie aan de eredienst, de verhoogde financiële last voor de verschillende overheden als gevolg van de terugval van de eigen inkomsten van de kerkfabrieken), kondigt de minister ook een aantal beleidsmaatregelen aan binnen de betrokken beleidsdomeinen die tot zijn politieke verantwoordelijkheid horen. De rode draad doorheen deze maatregelen is een meer planmatige aanpak die moet leiden tot een betere afstemming van (kerkelijke) noden op (openbare) middelen³. In september 2011 stuurde de minister een brief aan de gemeentebesturen, de kerkbesturen en centrale kerkbesturen van het Vlaams Gewest, met de uitnodiging om een toekomstvisie over de parochiekerken op het grondgebied van de gemeente uit te werken (het zgn. Parochiekerkenplan). Uit deze visie moet blijken welke kerken op termijn nog voor de eredienst zullen gebruikt worden en welke voor een gedeeltelijke of volledige herbesteding in aanmerking zullen komen. Hij verbindt het opstellen van de beleidsvisie met het meerjarenplan, dat elk kerkbestuur volgens het Eredienstendecreet⁴ moet opstellen bij aanvang van een nieuwe gemeentelijke legislatuur. In principe moet dit meerjarenplan ingediend worden tegen einde 2013. Hij geeft enige aandachtspunten mee om in het Parochiekerkenplan op te nemen:

- de parochiekerken als gebouw, met onder meer hun cultuurhistorische waarde, hun architecturale mogelijkheden, hun bouwfysische toestand, de mogelijkheid tot compartimentering, ...;
- de parochiekerk in haar ruimtelijke omgeving;
- het actuele gebruik en de functie van de parochiekerk;
- de mogelijke interesse van andere actoren.

---

¹ Voor een goed overzicht van deze studiedagen, zie: De Ridder, Roel: *Kerkgebouw genereert publiek. Een actuele strategie voor de architectuurtheoretische herdefiniëring en de toegepaste herwaardering van de Vlaamse parochiekerk. Doctoraatsonderzoek UHasselt, 2013, pg 34-36*

² Bourgeois, Geert: *Conceptnota: Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk. Vlaamse Overheid, 24 juni 2011*

³ Bourgeois, Geert, *ibid.*, pg 10 e.v.

⁴ *Eredienstendecreet of Decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en de werking van de erkende erediensten (herzien op 6 juli 2012)*

Aan het al dan niet beschikken over deze beleidsvisie, is voor de kerkbesturen en voor de gemeenten een belangrijke consequentie verbonden. Dit wordt nl. een van de voorwaarden waaronder kerkbesturen in de toekomst nog zullen kunnen genieten van bepaalde subsidies of premies voor het onderhoud of de restauratie van de kerkgebouwen.

In zijn nota gaf de minister aan het CRKC de opdracht om een expertisecentrum uit te bouwen voor het onroerend kerkelijk erfgoed⁵. Deze bijkomende taak werd aangevat in januari 2012.

Kerkelijke initiatieven

Ongeveer gelijktijdig met de Conceptnota en de brief aan de lokale besturen, werkten de vijf Vlaamse Bisdommen elk een eigen beleids- en stappenplan uit⁶. Tussen december 2011 en maart 2012 vonden in elk van de Bisdommen informatievergaderingen plaats waarin de lokale verantwoordelijken van parochies en kerkfabrieken gebriefd werden over de Conceptnota van de minister en over de visie van hun Bisschop over kerk vormen in de toekomst. In deze bijeenkomsten werd ook de verbinding gelegd tussen het “pastorale plan” en het “parochiekerkenplan”. Het opstellen van dit eerste is toevertrouwd aan de teams van parochies, parochiefederaties of pastorale eenheden (de Bisdommen hanteren hieromtrent verschillende begrippen). Uit het pastorale plan moet onder meer blijken hoeveel en welke kerken nog verder zullen gebruikt worden voor de eredienst. In dialoog met de kerkfabrieken zal vervolgens het toekomstig gebruik van elk van de parochiekerken gedefinieerd worden en vastgelegd in het Parochiekerkenplan, dat vervolgens met de gemeente moet onderhandeld worden.

Op dit ogenblik (december 2013) loopt dit proces in nog steeds in de verschillende bisdommen. Hier en daar zijn de gesprekken tussen de verantwoordelijken van de parochies en de kerkbesturen of centrale kerkbesturen opgestart en op enkele plaatsen zal men tegen eind 2013 komen tot een voorstel van lokale beleidsvisie over de parochiekerken⁷. Een massale sluiting van parochiekerken wordt hierbij niet verwacht. Wel wordt er nagedacht over een rationele inzet van de beschikbare middelen en over de wijze waarop het maatschappelijke draagvlak voor dit unieke patrimonium kan versterkt worden. In dat verband hebben de Vlaamse bisschoppen richtlijnen uitgeschreven voor het gebruik van parochiekerken. Hierin worden een aantal begrippen toegelicht en procedures verklaard in verband met het valoriseren, medegebruik, neven- en herbestemmen van parochiekerken.

---

5 *Bourgeois, Geert, ibid., pg 15*

6 *Een overzicht van deze beleids- en stappenplannen wordt gegeven op de website van CRKC: www.crkc.be*

7 *Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen voor het gebruik van de parochiekerken, Mechelen 8 november 2012, een infofolder van het CRKC in samenwerking met de Vlaamse Bisschoppen*